

ÖLÖSTŐ, MOLNÁR MARIANNA
ÖLÖTÉS IDEJE, 1981.

TART.: A HATVANÉVES PARÁTI GAZDÁLKODÁS
ISMERETANYAGA ÉS KÖVETKEZÉSE

---

26 lap, 7 foto, 1 lap melléklet

FÖLDRAJZI MUTATÓ: ORDASCSEHI

SAK MUTATÓ: VI

VII

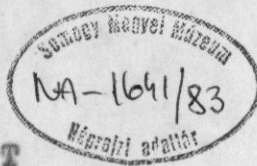
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖZS

ATTUEKTEVE A MA-20/83 -as TETELE ALÓL.

B I R Á L A T

Pályázat címe: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse Ordacsehi községben

Oldalszám: 29 old.

Melléklet: 7 rajz

5 fénykép

Gyűjtötte: Molnár Julianna Ordacsehi Petőfi u. 35.

Kategória: Ifjúsági kategória

Bírálta: N.Kapcár Rozália múzeológus

Molnár Julianna alapos gyűjtést végzett. Néhány válasz arra enged következtetni, hogy gyűjtő az alapvető szakirodalmat is tanulmányozta. A kérdésekre pontosan, röviden, lényegre törően válaszolt. A fényképek jók. A felvételeknél közölni kellett volna a készítőt. A dolgozathoz készített rajzok nem a legjobban sikerültek. A rajzokon fel kellett volna tüntetni a méreteket, vagy méretarányos rajzokat kellett volna készíteni.

17.old. 19.a. A járomról készült rajz nem pontos. A járomfő és az alfa tulnyulik a járomszegeken. A járomszegeket ezeken dugják át. A járomfőt és az alfát általában egy darab fából készítik. A feleő és az alsó fákat a függőleges állásu bélfák kötik össze. A bélfák általában a járomszegek felé hajlanak, vagy egyenes kiképzésűek.

A benyújtott pályázat jó. Arra biztatom a gyűjtőt, hogy készítsen ebből dolgozatot.

Marcali, 1981. szeptember 18.

N. Kapcár Rozália
N.Kapcár Rozália
múzeológus

Adattár!

Szíves elnézésüket kérem, hogy csak most küldöm a kért másodpéldányt, de egyéb elfoglaltságom miatt nem volt rá időm, hogy elkezdjem.

Az oldalszám ugyan nem felel meg az eredetinek, most 26 oldal, de tartalmában teljesen azonos az elsővel.

Szíves soraiakat köszönöm.

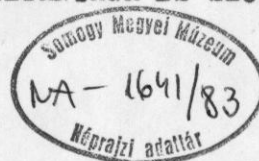
Tisztelettel

Molnár Julianna

Ordacschi, 1982. február 8.

Adattár!

A HAGYOMÁNYOS PARASZTI GAZDÁLKODÁS ISMERETANYAGA ÉS SZÓKINCSE

Ordacsehi község, Marcali járás, Somogy megye,

Gyűjtés időpontja : 1981.

Gyűjtő : Molnár Julianna

Cím : 8635. Ordacsehi Petőfi Sándor ut 35.

Adatközlő neve: Gazdag István

Molnár József

Életkora : 72 év

45 év

Foglalkozása : nyugdíjas

boltvezető

/ 1. Szántás - vetés /

I. HATÁR HASZNÁLAT

A NYOMÁSOS? FORDULÓS GAZDÁLKODÁS

1. A szántóföldet régebben 3 részre osztották. Az egyik részébe / egy bizonyos területre / vetették a takarmányfélét, / pl. lucerna, lóhere, baltacin, muhar, biborhere/. Ezt követte a gabonafélék vetése a vetésforgóba, /pl. buza, rozs, árpa, zab/. A vetésforgó 3. részébe pedig a kapásnövények kerültek, /pl. burgonya, kukorica, répa/

Azért ezt a vetési használták, mert a takarmányok után a kalászosok jobban termettek, mivel a takarmányok nem éltek úgy ki a földet. A gabonafélék után azért vetettek kapásnövényeket, mert a gabonákat általában a 3. szántás után vetették, és ezen idő alatt a gyomnövények, gyommagvak mind kikeltek.

Mire a kapások kerültek a földterületre, kevesebb gyommal kellett a gazdáknak számolniuk. Ez nagyban megkönnyítette a kapások munkálatait, és nem utolsó sorban a gyommentes talaj nagyobb táperőt biztosított a kapásnövényeknek. A földterület egyes részeit külön nem nevezték el.

- 1.a. A régi nyomásos gazdálkodási rendszerben az ugart 1 évig pihentették. A pihentetett földet főleg az állatok legeltetésére használták. Ugart

főleg azért hagytak mert kevés volt a trágya, s így a művelés alá kerülő földre több trágya jutott.

1914 után már nem hagytak ugart, mert e nélkül is jól tudták hasznosítani a földet.

1.b. A nyomásos gazdálkodásnak a helyi földrajzi nevekben nincs megörzött emléke.

2.,2.a. Ugar. A gabonák betakarítása után használták az ugarolást, vagyis másodnövény abban az évben nem került a földbe vetésre. Az ugarolt területet csak késő ősszel szántották meg újra, de csak akkor, ha abban az évben nem került trágyázás alá. Ha trágyázták az ugarföldet akkor a trágyát télen hordták ki, és ilyenkor tavasszal került szántás alá. Ebben az esetben tavaszi árpát vagy kukoricát vetettek bele.

A fekete ugar és a zöld ugar kifejezés nem voltismert a gyűjtés helyén. Ha a pihentetett földbe takarmányt vetettek, nem hívták többé ugarnak, mivel a föld nem pihent hanem már hasznos növényt termelt.

2.b. A faluban az ugarolt szó nem volt ismert.

3.,3a. A parlag, parag / paragon /. Egy bizonyos földterületet, ha hosszabb ideig nem műveltek, /rendszerint/ gyengébb minőségű területek voltak, /ezek később elfüvesedtek és kaszálónak használták. Mikor már kialakult rajta a jó kaszáló, akkor azzal a trágyával, amit a megművelt földeken nem használtak föl, tehát az istállótrágya aprajával szorták meg, és ezután, főleg a szárazabb illetve dombosabb részeken, jó minőségű parlagszénát tudtak betakarítani. Ez a közép-és kisparasztoknál a termelőszővetkezetek megalakulásáig volt szokásban.

3.b. A parlag szó nem szerepel a helyi földrajzi nevekben.

3.c. Ismerték a parlagszéna /lsd. 3.,3.a. pontban / és a parlagfü kifejezést is. Azt a fűvet nevezték így, ami nem a lápos, alacsony területeken termelt.

4. Tarló. Mikor learatták a gabonákat a visszamaradt növényi részeket / a földdel együtt / nevezték tarlónak.

Amilyen növényt learattak a földről, olyan nevet kapott a tarló. / pl. buzatarló, árpatarló rozstarló /

Mivelhogy a paraszti gazdálkodásokban gazdaságokban nem volt még gépesítés, az aratást kézikaszával végezték. Attól függően, hogy alacsonyan vagy magasan vágták el a gabona szárát, használták azt

a kifejezést, hogy magas-vagy alacsony tarlót hagyott a kasza.

- 4.a. Ha a gabona betakarítása után, abban az évben nem gabonát vetettek megint a földbe, akkor rendszerint atarlót meghagyták gyomosodni, és csak ősszel szántották fel.
- Az utóbbi időben igyekeztek a tarlót közvetlen a betakarítás után fölszántani, mivel száraz, aszályos nyár után a megszántott földet könnyen fel lehetett újra szántani.
- 4.b. A jószágot a termés betakarítása után rögtön ráeresztették a tarlóra. Ennek az eljárásnak a gyűjtés területén nem volt külön neve.
5. Rét. Annak a területnek a neve amit kaszálónak hagyták, rét. A szárazabb, magasabb fekvésű területet parrarétnek nevezték, de a lápos, vizes kaszálót is rétnek hívták. /lápos rét/.
A rét szónak a helyi földrajzi nevekben van emléke pl. Szilvási rét, Kis-rét.
- 5.a. Ősszel a kaszálót, rétet legeltetésre használták.
A sarjut általában Kisasszony napjáig / szeptember. 8-ig / takarították be. Az ezután nőtt füre hajtották rá a marhagulyát legelni.
- 5.b. Tavasszal Szent.György napja után / április 24./ a kaszálórétekre a legeltetés a ráhajítás tilos volt.
A gyűjtés területén a fütiltás illetve a fűszabadítás kifejezés nem volt ismert.
- 5.c. Ennek az eljárásnak a neve nem él a helyi földrajzi nevekben.
Falunkban a tilalmas szó sem szerepel a földrajzi elnevezésben.
6. Legelő. Azt a földterületet ami kaszálónak nem hasznosítható, és főleg szarvasmarhákat hajtanak ki rá legelő-nek nevezik.
A községen kívül volt uradalmi - és községi legelő. A községi legelőre jártak a parasztok marhái, amit egy felfogadott gulyás őrzött.
- 6.a. Általában dombos vagy olyan területet használtak legelőnek, amely földterület másképp nem volt hasznosítható. Vidékünkön volt jobb minőségű szárazabb legelőrész / parrag /, és a berek. Ez vizenyős nádas, lápos földterület volt.
- 6.b. A faluban a Páskom szó nem volt ismert.
- 6.c. Nem szerepel a földrajzi nevek közt ez a szó
7. A tanorók szót a gyűjtés területén nem ismerték.
8. Porgolát - Ilyen földrajzi név nincs a helység környékén.

9. Tag. Ezt a szót bizonyos földterület jelölésére használták. Ha valakinek egy helyen volt 2 vagy 3 hold földje, arra azt mondták, hogy 1 tagban van 2 vagy 3 hold.
10. Azt a földterületet nevezték teleknek, amelyen tulajdonképpen a ház is volt. Azonban a ház és a gazdasági udvaron kívül helyezkedett el.
- 10.a. A földrajzi nevekben nem szerepelt a telek szó.
11. A paraszti gazdaságokban a háztelken lévő olyan földterület amelyet nem használtak gazdasági udvarnak, tehát ezen kívül volt, azt kertnek művelték meg, függetlenül attól, hogy be volt kerítve vagy sem. Kertnek nevezték azt a földterületet is, ami a falun kívül volt, és egy-egy gazdának kisebb földterülete helyezkedett el rajta. Ilyen volt pl. a káposztáskert.
- A kert szó még szerepel egy összetételben.
A gróf birtokán helyezkedett el egy bizonyos földterület, ahova a gabonát hordták be cséplés előtt. Ezt nevezték Szérüskertnek.
- 11.a. Egy bizonyos földterületet a falu határában, még ma is Szérüskertnek neveznek.
- 11.b. A gyűjtés területének határában nincsen ólaskertek, illetve irtáskertek. Ezek a kifejezések nem ismertek a faluban.
- 12., 12.a. Dülő, dülőút. Egy bizonyos földterületet neveztek dülőnek, amelyet ut szelt ketté. Ennek a kis utnak a neve: dülőút. Mértékegységként nem használták. A földrajzi nevekben fennmaradt az emléke, bizonyos földterületet neveznek meg vele.
Pl. Sárszegi dülő, Hosszu dülő, Agarászi dülő, Mélydülő.
- 13., 13.a. Határ / határba / / határon alak nem használt /
A községhez tartozó földterületet, amelyen a parasztok dolgoztak, határnak nevezték.
A szomszéd község határához közel lévő földterületet úgy is nevezték; határszéli föld.
Használatos volt még a határi tó kifejezés is, ez egy vízenyős, lápos területet jelölt.

- 13.b. A határ szó a község területéhez tartozó összes földterületet jelöli. A dülő egy bizonyos földterületet, melyet út vagy fasor határol. Tag a határban lévő egy bizonyos személy területe, / 1-10 hold/. Telek az a földterület, amelyen a ház, tanya található. Kert a telken lévő bekerített vagy kerítetlen földterület, melyet művelés alá vettek.
14. Irtás Az erdőterület olyan része, melyet teljesen kitermeltek : vágás. Az irtás az erdőnek egy olyan része, amit csak részben termeltek ki.
15. Mesgye /megye/ Két gazda területét egy 20 cm. rész választja el egymástól. Ezt a területet füvesen hagyták, ez volt a gyöpös mesgye.
- 15.a. A Szörös mesgye kifejezést a gyűjtés területén nem használták, de valószínű, hogy megegyezik jelentése a gyöpös mesgye kifejezésével.
- 15.b. Az egy-egy földterületet elválasztó megyét jelölhette kerítés, fasor, sövény, illetve a már fent említett gyöp.
- 15.c. Napjainkban inkább a határjárás szó ismert, mert a községi tanácsoktól és a földhivatalból meghatározott időközökben végeznek határszemlét, ezt nevezik határjárásnak.
- Régen a lakosság szókincsében inkább a határkerülés szó volt használatos. Ennek az oka, hogy a grófi birtokon erre feladatra külön személyt alkalmaztak, kit kerülőnek neveztek.
- A kerülő, felügyelő szerepét töltötte be a grófi gazdaságban. Ő nézte meg a földeket, a növények fejlődését, utak állapotát és a gazdasághoz tartozó egyéb dolgokat.
16. Határujraosztásra a gyűjtés területén nem került sor.
- Az erdőkoncolás, nyilvetés, nyilasosztás a faluban nem volt ismert kifejezés.
- 16.a. A fenti fogalmak nem maradtak meg a helyi földrajzi nevekben.
- 16.b. A köznapi szóhasználatban még ma is élnek bizonyos szavak illetve kifejezések. Pl. arra az emberre, aki szomorú, rossz kedvű, azt mondják: Olyan, mint akinak nem jutott kenderföld.

17 - 17 L A talajnemek népi elnevezései

17. A falu határában található ^{fekete} agyagos föld is
- A termő, fekete föld fajtái : fekete agyagos
fekete szikes
- Fő tulajdonságai: minden növényi kultúra jól terem benne
- 17.a. A helység határában található agyagos föld is
- Fajtái: sárga agyag
vörös agyag
szürke agyag

Tulajdonságai: vizet beszívó , csúszós, ragad.

Sárga agyag :gyenge termő, hamar kiszárad,, sovány termő.

Vörös agyag : általában jobban termő, nedvességet hosszabb ideig magában tartja, így csúszósság, ragadossá válik.

Szürke agyag: a leggyengébb minőségű termőföld, vizet nehezen engedi keresztül, hamar kiszárad.

17.b. A gyűjtés területén homokos föld nem található.

Fajtái: sárga homok
fehér homok

Tulajdonságai: nedvbeszívó, hamar kiszárad.

Gyengébb minőségű ,gyengébben termő.

17.c. Lápi föld található a faluban.

Fajtái: agyagos
tőzeges

Tulajdonságai : Általában mélyebb , alacsonyabb fekvésű területen található .

Tőzeges lápi föld: általában nedvesebb,mint az egyéb földterületek, később szárad ki , a szárazságot jobban bírja.

Agyagos lápi föld: termőképessége nem a legjobb.

17.d. A helység környékén nem található szikes föld.

17.c. A televényföld vagy televényesföld a gyűjtés területén nem ismert.

17.f. A sovány föld gyengén termő, nem hasznosítható, szikes , homokos.

17.g. A kövér vagy zsiros föld általában közepkötött, jó talajszerkezetű, csapadékot jól tárolja, jó termőföld. Mindenféle növényi kultúra jól megterem benne.

17.h. A hideg föld általában a lápi agyagos föld. Kötött talajszerkezetű, a mélyebben fekvő vidéken található. Vizes,májustól kezd felmelegedni.

17.i. Vadföldnek a kevés termőréteggel rendelkező, sovány, gyengén termő földet nevezik. /csak a felső rétege termőtalaj, az alatt rossz minőségű vadföld helyezkedik el./ Termelést nem folytatnak rajta, nem hasznosítható,gyenge minőségű.

17.j. Az élőföld kifejezés a gyűjtés területén nem volt ismert.

17.k. A gyűjtés területén a holdföld szó ismeretlen volt.

17.l. A faluban ismert volt még a meszes,savanyu ,közepkötött és kötött talaj-féleség

A meszes és a savanyuföld, rossz minőségű, gyengén termő sovány föld

A közepkötött föld jó talajszerkezetű, általában mindent megtermő,jól hasznosítható föld.

A kötött föld hidegebb, de aránylag jól termő, nehezebben munkálható, ezért megválasztandó a bevetett mag minősége .

18. - 18.g. A szántóföldi terület meghatározására szolgáló népi mértékegységek

18. Hold = katuszteri hold 1600 □-öl
Kishold = magyarhold 1200 □-öl
- 18.a. A köblős elnevezés a gyűjtés területén nem ismert.
- 18.b. A faluban a lánc vagy láncalja mérték szintén ismeretlen volt.
- 18.c. A vékás szó régen ismert és használt mértékegység volt a gyűjtés területén, ma azonban csak annyira emlékeznek adatközlőim, hogy azonos nagyságu szalmavékákat készítettek. Hogy ez hány liter volt arra nem tudunk válaszolni.
- 18.d. Egész hely 12 hold
Fél hely 6 hold
Fél kenderföld azért nem azonos félhely földdel, mert kenderföldből 400 □-öl-nél többet nem osztottak egy-egy gazdának. Így a 400 □-öl volt a gazda egész földje, ami csak 1/4 hold volt.
- 18.f. A köből illetve véka mértékegységeire az adatközlők nem emlékeznek.
- 18.g. Ezekon a mértékegységeken kívül ismert volt még a gyűjtés területén az
I fertály 12 hold
fél fertály 6 hold

II. A T R Á G Y Á Z Á S

A. A tárgyázás módjai, trágyafajták

1. A gyűjtés területén hálóztatás nem volt elterjedt.
- 2.a. Tarlóégetés. Egyénigazda korban tarlóégetést nem végeztek a gazdák, mert ha leégették volna a tarlót ezzel a talaj lugossá vált volna. A tarlót leszántották és trágyatarlóvá vált./Tarlóbuktatás, tarlókántás/
 Egy másik eljárás, hogy a földet zöldelni hagyták, majd így szántották le. Ekkor zöldtrágya keletkezett.
- 2.b. Ez az eljárás a faluban nem volt szokásban.
- 2.c. A gyűjtés területén a tarlókaparás sem volt szokásban, mert volt magas tarló.
- 3.3.a. A paraszti gazdálkodásban a talaj termőképességének javítása érdekében bizonyos növényeket / pl. napraforgó, bitorhere / azért vetettek a földbe, hogy azt később, ha már megnőtt kb. 20-30 cm. -re leszántásuk.
 Ennek a módnak a neve : Zöldtrágyázás.

4. A paraszti gazdaságokban az istállókban, vagy a szabadtéri karámokban szalmát / a gabonák cséplése után visszamaradó gabonaszárzészét / tettek az állatok alá. Egyrészt az állat jobb pihentetésére, másrészt pedig a trágyával összekeveredve kiváló istállótrágyát nyertek.
- 4.a. Alomnak főleg gabonafélék szárzészzeit / pl. szalma / valamint a kukoricaszárat felapritva használták, s ezt rakták az állatok alá.
- 4.b. 5./ Kiganyéz, almoz, bealmul.
A ganyét az istálló egyik sarkában reggel és este is, a gazda vasvillával leszedte és összegyűjtötte kupacha, a marhák illetve a lovak alól. Ezután tragaccsal az udvari ganyédombra vitte és összerakta.
6. Régen, az I. világháború idején is, csak az állatok alól összegyűjtött istállótrágyával trágyáztak.
- 6.a. A földek trágyázására általában marha és lótrágyát használtak, mivel ez adta a legnagyobb mennyiségű trágyát. Ezt a két fajtát általában nem választották külön, bár a lótrágya nem, volt olyan értékes, és nem tartották olyan sokra, mint a marhatrágyát.
- 6.b. A földek trágyázására nem használtak tyuktrágyát, hanem a trágya kihordása után visszamaradt aprótrágyával együtt a rétre hordták, és azt trágyázták meg vele.
- 6.c. A gyűjtés területén nem használták az emberi ürüléket trágyázásra.

B. A trágya egyéb felhasználása

7. A faluban a trágya elégetése nem volt szokásban.
Nem égették el a trágyát, mert örültek, ha annyi összejött, hogy minden évben egy darab földet meg tudtak vele trágyázni.
- 7.a. A gyűjtés területén a legelőkön összeszedett trágyát nem használták fűtésre.
- 7.b. Az árvagané kifejezést a faluban nem ismerték.
- 7.c. A marha és lótrágyát a vörösföldbe tették, kis vízzel sárrá keverték, így jól tapadt. Ezzel az anyaggal sikálták fel a lakóházak padlását és a lakószobák padozatát. Hogy mennyit készítettek belőle az a felsikálásra váró terület nagyságától függött. Így a padlás illetve a lakószobák padozata nem törött fel olyan hamar.
- 7.d. A trágyából való kerítés készítése a gyűjtés területén nem volt ismert.
- 7.e. Melegági trágyázásra főleg lótrágyát használtak.
Dohányt, dinnyét, paradicsomot, uborkát természetek így.
Kétfajta melegágyat is készítettek a gyűjtés területén.
Az egyik a: földbe süllyesztett melegágy
A földet kiásták 1 m. széles, 3-4 m. hosszú, 50 cm. mélyre. Ebbe a gödörbe rétegenként beletaposták az istállótrágyát. A trágya tetejére 10-15cm.

vastag rostált humuszföldet terítették, s ebbe vetették a növénymagot. Üveggel vagy molinóval letakarták a melegágyat.

Föld fölötti melegágy :

80 cm. magas, 1m. széles , 3-4 m. hosszú ez a melegágy.

A trágyát a fent említett módon helyezték a melegágyba.

Mindegyik melegágyat deszkarámával kerítették körül. Egy oldalról már védve volt, a 20 cm. magas deszkaráma által. Erre a deszkarámításra tették az üveglapot vagy molinót.

A gyűjtés helyén ez a módszer 1947 óta ismert.

Ezek a melegágyi módszerek a dohánytermelés elterjesztésével váltak ismerté.

C. A trágya kezelése, minősége, kihordása, földön való szétterítése, a földbe való bekeverése

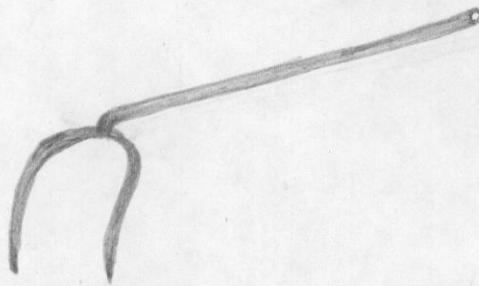
- 8.8.a. Kiganyéz. lsd. a 4. pontban.
9. Arra az eljárásra, mikor az állatok alá szalmát, almot hintenek, hogy azt megtapossák, a gyűjtés területén nem volt külön szó.
10. A juhtenyésztés a faluban nem volt elterjedt.
11. Az udvar egy félreeső részében összerakott téglatest alakú trágya neve szervas. A szarvast gyakran 1,5m. magasra is felrakta a gazda. A trágya eléggé tömött volt, szárazság idején még öntözték is, nehogy begyulladjon, és értéktelenné váljon a trágya.
12. A trágyát, mint már az előbb említettem, az istállóhoz közel eső, az udvar egy eldugott részén, a szérü egyik sarkában gyűjtötték össze.
13. Az istállóból kihordott és szarvasba összerakott trágya, egy bizonyos idő múlva / 1-2 hónap / az esővíz és a napfény hatására rothadni kezdett. Ekkor mondták rá, hogy érik a gané.
- 13.a. Trágyázásra legjobb az érett-szalmás gané, ami már 1-2 hónapig egybe-
rakva érett, s amibe a szalma rostos szála még megkülönböztethető.
A jó , érett gané nedves, meleg, gözölgő.
Az a trágya, ami még nem eléggé érett, a földbe szántva rothad el, de ennek az a hátránya, hogy nem érett össze más trágyával.
14. Azt a ganét, ami még nem érett, meglátszanak benne a szalmaszálak , / jó láthatóak /, és trágyázásra kevésbé alkalmas szalmás gané-nak szokták nevezni .
15. A jó érett ganét a falu lakossága májas ganének szokta hívni.
- 16.a. Száraz ganének általában az a ganéfajtát szokták hívni, ami még nem érett be, száraz maradt.
Ez a trágya igen gyenge minőségű.

- 16.b. A ló ganéját szokták még meleg gané-nak is nevezni. Ezt akkor mondták rá, mikor a szalmás gané érni kezd, beérik, bemelekszik.
- 16.c. Nedves a disznó ganéja akkor, ha sokáig benne van az állatok alatt, és benedvesítik azt.
- 16.d. Almolás után a disznó ganéja, szemben a lóganéval, azonnal kihül. Ekkor azt mondják, hogy a disznógané hideg.
17. A gyűjtés területén a lakosság nem használ más szót a különféle trágya megkülönböztetésére. A fent említett szavak ismertek voltak ugyan, de a parasztok nem sokat foglalkoztak a trágyafélék megnevezésével.

18., 18.a., 18.b., 19., 20.

A paraszti gazdaságokban a ganyéhordás ideje általában a tél volt. Egyrészt azért, mert télen nem volt egyéb dolga a lófogatnak. Másrészt azért, mert télen jó havas utak idején, szánnal többször annyit föl lehetett rakni, mint a löcsöskocsira, és könnyebben ki lehetett juttatni a földekre. A szán nem taposta össze a földet télen, tehát tavasszal könnyebb volt szántani. A télen kihordott trágyát a földeken kupacokba rakták le, majd a téli fagyok elmúltával szétteregették, és fölszántották a földet. Ha a ganyét nyáron hordták ki a földre, akkor az az aratás után történt. Ekkor ló- vagy ökörfogattal vitték ki a földekre a ganyét. Azt ganyés szekérre, vagy löcsösszekérre rakták fel vasvillával. Mikor a löcsösszekér kiért a földre egy kapoccsal a gazda egy-egy kupacot huzott le a ganyéból.

A kapocs rajza:

A szarvasba rakott ganét, aztán, mikor ráért szétterítette a földön. Ha a kihordás idején ráért a gazda, akkor rögtön szétterítette a földön a trágyát. Ez úgy történt, hogy a gazda felállt a kocsira és egy-egy darabot beterített ganéval, ezután a szekér arrébb ment. A következő feladat már a trágya leszántása volt.

21. A gyűjtés területén a delelőn található trágyát nem szokták összegyűjteni.

22. /a.e. / A trágyával és trágyázással kapcsolatos hiedelmek

és szokások

A gyűjtés területén csak az az egy volt szokásban, hogy ha valaki elvágta valamelyik testrészét a marha ürülékét tették rá. Ezt pár napig hagyták rajta. A műveletet különösebb mondóka, vagy versike nem kísérte.

III. A Z E K E É S A S Z A N T A S

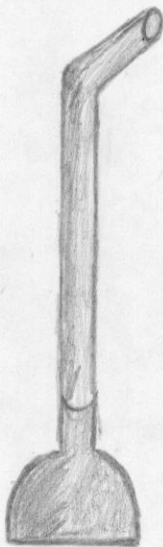
1. Mióta elterjedt a gyűjtés területén az eke, azóta a paraszti gazdaságokban nem kapáltak, nem ástak.
- 1.a. A faluban sem faeke, sem félfá-félvas eke nem található már.
- 1.b. A gyűjtés területén a faekét a vasekét a nagygazdáknál az 1920-as években, a közép-és kisparasztoknál pedig az 1930-as években váltották fel.
2. Az eke szállításához nem készítettek a gazdák semmiféle külön szállítóeszközt, hanem mindenki egyszerűen a szekérderekába tette. Így gyorsabban kiérték a földre, mivel gazdának nem kellett a szállítóeszköz mellett gyalogolnia, hanem felült a szekérre.
3. A földet felszántó eszköz neve eke.

- 3.a. A faekét úgy csinálták, a vasekét pedig vásárolták a faluban élő gazdák.
- 3.b. Ha szekérral szállították az ekét, akkor a gazda levette a szekérről külön az ekét, külön a taligát. Az ekegördőn lévő kétoldali huzóba beakasztották a taligának a huzóláncát. Az ekegördő beleilleszkedett a taligán lévő állítható vánkosba. Ezzel lehetett szabályozni a szántás mélységét. A taliga egyik huzóláncán csavarható un. uborka volt. Ezzel azt lehetett szabályozni, hogy az eke kisebbet vagy nagyobbat fogjon.

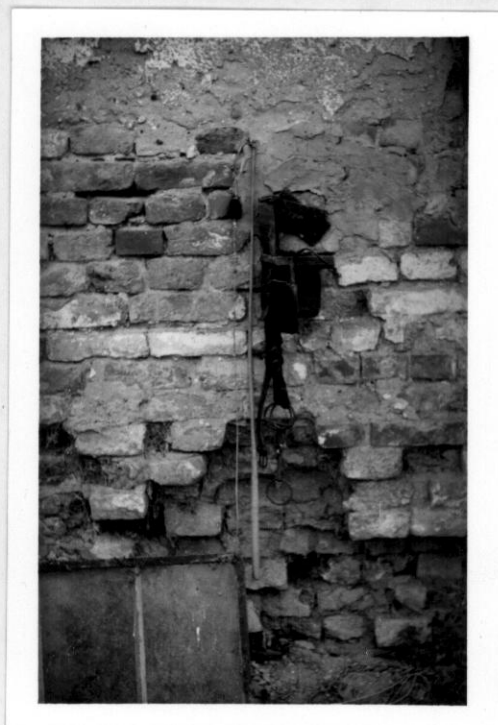
- 3.c. Az ekén, az un. kormányon helyenkedik el a levehető ekevas, ami tulajdonképpen a föld hasítását végzi. Ha ez a keskeny vasdarab megvászik, akkor leveszik az ekékormányról, elviszik a kovácsműhelybe, ott megtüzesítik és melegen kikapálják az élet.
- 3.d. Az eke megkopott élet úgy pótolják ki, hogy elviszik a kovácsműhelybe. Ott a kovács mindkét darabot tűzbe teszi és hevíti. Majd a két darabot összeilleszti, visszateszi a tűzbe, s amikor már fehérren izzik, hiccelsz a vas, egyé kalapácsolja a két munkadarabot.
4. Üsztöke. Az eke szarva mellett oldalra, lennt a kormánynál, és fölnt az eke szarvánál van egy kiálló kampó, melyből az üsztökét egy mozdulattal ki lehet emelni. Ha az eke összetolta a szalmás trágyát vagy gyomot, kukoricaszárat, akkor az üsztökével el lehet lökni a csoroszja elől. Az üsztöke egy nyeles, háromszög alakú, fanyéllal ellátott vas.

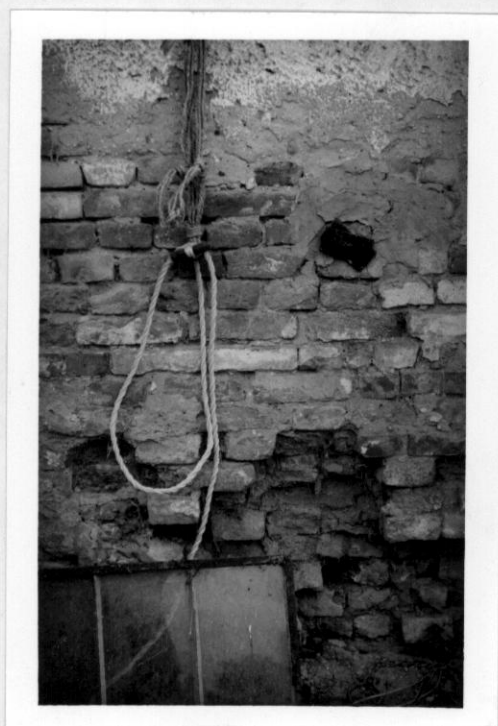
A Z E K E F O G A T O L Á S A N A K M Ó D J A

A. A ló befogása

5. Az eke elé fogott lóvak neve . Az eke felől nézve a baloldali ló neve: csás, a jobboldalié pedig hajszás. A harmadik lóvat vendéglónak szokták nevezni.
- A láncos, szélhámos, gyeplős és ostorhegyes ló kifejezést a gyűjtés területén nem ismerték .
- 6.6.a. A fa vagy bambusznád nyelére rácsatolt szijat ostornak nevezik

- 7.7.a. Kötőfék. Kenderből és Sziből is szoktak kötőféket készíteni. A ló fejére ráillő, alján karikával ellátott /fékkarika/ szerszámrészbe behuzták a jászól süvegfájából kivezetett kötelet. A kötélt / kötőfékszar/ egy vaskarikában csuszált, és az alján lévő fakolonc akadályozta meg, hogy a ló belelépjen vagy belekeveredjen.
8. A lószerszámnak az a része, a törzsel és a szügyet fogja körül a hám.
- 8.a. A szügyelők a szerszámnak az a része, amely az istráanggal meghosszabbítva a ló a terhet huzza.

- 8.b. A gyűjtés helyén olyan szólást, amelyben a hám szó szerepel nem ismertek
9. Annak a lószerszámrésznek a neve, ami a hámot és a szügyellőt összeköti a hámfával istráng.
- 9.a. A faluban istráanggal kapcsolatos szólást nem ismernek.
- 9.b. A kumet vagy komáthám szó a gyűjtés területén nem ismert.
10. Gyeplő. A gyeplő a lószerszám azon része, mellyel a lóvat egyrészt irányítják, másrészt féken tartják, fegyelmezik. A gyeplő mindkét szárának egy-egy U alakú végződése van. A jobboldali gyeplőszár baloldali U alakú végződése a baloldalon lévő ló jobboldali zablakarikájába van becsatolva. A jobboldali U alakú vége pedig a jobb felől menő ló jobboldali zablájába van becsatolva. Ugyanigy a baloldali gyeplőszár U alakú végződése stb., stb.
- 10.a. Ha valamelyik ember fegyelmezetlen, nemtörődöm, arra azt mondják, jogy tágra eresztették a gyeplőjét.
- 10.b. Kötélgyeplőt azért használtak a szántásnál, hogy megkíméljék a szíjból lévő gyeplőt, mert szántáskor sok esetben nedves, sáros a föld, és így elszáradosodik a gyeplő. / Általában 2 lónál használták /
- 10.c. A gyeplő részei.
- 11.11.a A kantár a ló fejére illeszthető bőrből készült, kétoldalt szemellenzővel ellátott lószerszámrész. Az alsó részén van rajta a zablavas karikákkal, mely a ló szájában van. A zablavas karikájába csatolják a gyeplőszárát.
- 11.b. Használtak szántáskor szájkosarat, mert ha a megművelt földön akadt zöld növény, akkor a ló legelt volna, kapkodta volna a fejét és nem haladt volna egyenletesen, kihuzott volna a barázdából.
12. A kisafa három részből áll, egy középfából és a rajta lévő két hámfából. A hámfákat vaskarikával erősítették a középfához, a középfából kivezető vaskarikákat lehetett összekapcsolni az ekével, boronával vagy hengerrel.

13. Vidékünkön a szekéren nem kisafát használtak a szekér huzására, hanem a förhénc /kocsi része / jobb és baloldalára egy-egy hámfát erősítettek, majd ehhez csatolták az istrángot.
14. A gazda úgy fogja be a lóvakat, hogy először lecsatolja az istrángokat a hámfáról, ugyanakkor rácsatolja a kisafára. Kicsatolja a tartóláncokat is, megfogja a hajtógyeplőt az egyik kezével, a másikkal a kisafa vonó nagykarikáját és így elhajtja a lóvakat a már előre összeszerelt szántóéke elé. Itt a taliga huzórudjának a kamójába akasztja a kisafa vonókarikáját.
15. A gazda egy bizonyos munka után kifogja a lovakat. Ez úgy történik, hogy kicsatolja az istrángokat, és azt a lószerszámon lévő hám és a szügyellő közé fölakasztja. Ezután kicsatolja a hajtószárt a közzsárakból, szétoldja a tartóláncot, és kicsatolja a haslócsatot és a kantár alszióját. Ezek után a námet leveszi a ló hátáról, kiakasztja a kantárt a fejből, majd levezeti az istállóba, megköti őket a kötőfékszárra.

16. Mikor a gazda be akarja fogni a lóvat, felrakja rá a námet /felszerszámot, bemegy a gazda a ló elé, a jászólhosz, eloldja, kicsatolja a fék-
szárat a kötőfékből. Ezután ráteszi a námet a hátára, becsatolja a haslót, kifordítja a lóvat, fejjel kifelé a járásra, s a zablavasát a szájába teszi. Ezek után a kantárt a fejére igazítja és az állszióját becsatolja. Végül pedig a külső közzsárt a zablavasához csatolja, és kivezeti a kocsi elé. Ott elvégzi a további befogáshoz tartozó műveleteket.
- 16.a. Lószerszámok kifejezés a gyűjtés területén nem ismert.
17. - 17.i. A lóvak irányítása
17. A lóvak indítása : Gyí
- 17.a. A lóvak megállítása : Psszt, hó , állj!
- 17.b. A lóvak balra terelése : Tüled
- 17.c. A lóvak jobbra terelése : Hajsz
- 17.d.

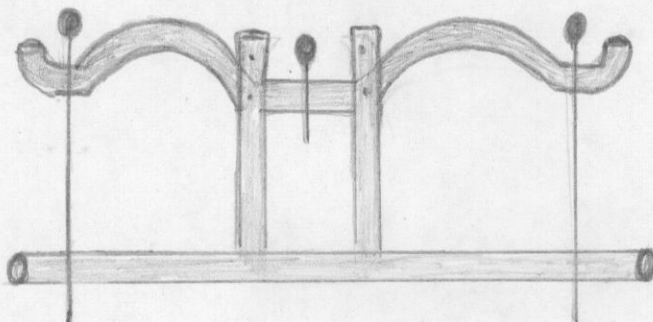
- 17.d. A lóvak hátráltatása: vissza, curik, szavakkal történik.
- 17.e. A lóvak siettetésére nincs külön szó, a gazda meghuzza a gyepőlőszárat és suhint egy az ostorral,
- 17.f. A lóvak lassítására szintén nincs külön szó, a lóvaskocsis visszafogja a lovakat.
- 17.g. A lovak irányítása az eke visszafordításánál a hajtógyeplő segítségével történik.
- 17.h. Mikor azt akarja a gazda, hogy a lova emelje fel a lábát, akkor megfogja azt csuklóban és így szól: add oda ! auf !
- 17.i. A lo vizelésekor a gazda füttyülni szokott.
18. A szántás -vetésnél segédkező gyerek neve : hajtó-gy erek
- 18.a. Hajtógyerekre nem volt szükség, minden gazda maga végezte a teendőket. Esetleg akkor volt szükség a hajtógyerekx segítségére, ha csikók betanítása folyt.
- 18.b. Az ostorosgyereknek illetve hajtógyereknek más jelentése a gyűjtés területén nem ismert.

B. A Z Ö K R Ö K B E F O G A S A

A gyűjtés területén a gazdák inkább lovak segítségével végezték a földművelést. A helyi paraszti gazdaságokban az ökrök tartása nem volt elterjedt, csak pár gazdának voltak ökrei, Ezért pontos adatokkal nem tudok se szolgálni

19. Az a szerszám , amibe befogják az ökröket a járom.

19.a.

- 19.b. Baknátas szántásnál a faluban nem használtak hosszu jármat.
- 19.c. Szokás volt a teheneket, ökröket gyepelővel hajtani. A gyepelő kenderkötélből készült, két ága volt. A gyepelő elülső végét az ökör fején lévő lánc-
hoz, / ökörlánchoz / csatolják. Arról, hogy mikor jött divatba a gyepelő nincs
tudomásunk, de kb. 1960-ig használták. A gyepelőt tavasztól ősziig fiatal
befogott állatoknál használták.
20. Annak a láncnak a neve, ami az ökör fején van ökörlánc. Az ökörlánc a
gyepelőhöz van csatolva, szerepe az ökrök irányítása.
- 20.a. Az ökörláncot felnőtt állatoknál tehen, ökör, bivaly esetében használták.
Fiatal állatoknál, kisborjaknál köteleket használtak. Az ökörláncre az állat-
tok lekötésére / jászolhoz való kötésére / van szükség.
21. A jobbra fogott ökör neve: hajszás.
22. A balra fogott ökör neve : csás.
- 22.a. A nagyobb és erősebb ökből fogják jobbról, ő viseli a nagyobb terhet, mert
a kerékkötőláncot a járom felső részéhez erősítik, a másik végét pedig a
szekérrudhoz.
23. Az az ember, aki szántáskor az ökör mellett megy, irányít.
- 23.a. Az irányító ember neve segédhajtó.
- 23.b. Az ökör vezetése nem minden esetben szükséges, Akkor vezetik a jászágot,
ha nem lehet egyszerűen elhajtani, vagy egy rövid utszakaszt akar vele megte-
teni a gazda. A vezetés úgy történik, hogy a segédhajtó megfogja az állat
fején lévő ökörláncot, és annak segítségével irányítja.
24. Az a farud, amivel az ekét a járomhoz kapcsolják a tézsia.
- 24.a. A gyűjtés helyén nem voltak ismertek a tézsia résznevei.
- 24.b. A helységen már nem található tézsia, de régebben is csak ez az egy fajta
volt ismert.
25. A tehenet vagy ökből a járommal együtt kötik a tézslához. A tézslán lévő
járomtartókat kapcsolják be hozzájuk őket.
26. Mikor a gazda az ökröt az eke elé köti, ráfog az ekére. Járommal együtt
kifogja az ökröket, és a tézslára köti őket.
27. Mikor megszabadítja a gazda az ökröket a szekértől, akkor kifogja őket.
Ez úgy történik, hogy a nyakszöveget kihuzza a járomból és leveszi a járomot
az ökrök nyakáról. Ezek után levezeti az állatot az istállóba.
28. Mikor a gazda be akarja fogni az ökröket, akkor feljáromozza őket.
29. - 29.n. Az ökrök , tehenek irányítása
29. Az ökrök megállítása : hó-ha
- 29.a. Az ökrök jobbra terelése: cseli, hajsz,
- 29.b. Az ökrök balra terelése: hü
- 29.c. Az ökrök hátráltatása : hü vissza szavakkal történik.
- 29.d. Az ökrök siettetését az ostor segítségével végezték a gazdák.
- 29.e. Az ökrök lassítására nem volt szükség, amúgy is lassan mentek.

29. f. Az ökrök irányítása az eke visszafordításánál attól függött, milyen irányba akart a gazda fordulni. Ha jobbra: cseli, hajsza, ha balra hü szavakat használt.
- 29.g. Az ökör lábának felemelését nem kísérték szavakkal.
- 29.h. Az ökrök vagy tehenek irányításánál, hajtásánál egyéb szavakat nem használtak.

C. A SZÁNTÁS

30. A föld megforgatásakor szánt a gazda.
- 30.a. A számlik szó a gyűjtés területén nem ismert.
31. A gabonák vetése előtt általában háromszor szántotta meg a parasztember a földet.
32. Két szántásna csak akkor vetettek, ha a rendkívüli időjárás nem engedte a 3. szántást. A három szántási folyamat:
1. tarlóhántás / vagy tarlóbuktatás/ melyet nem mélyen szántottak.
  2. keverőszántás, amit mélyebben végeztek.
  3. vetőszántás, amit szintén nem mélyen végeztek, s a vetésig kb. 1 hétig pihentettek a földet.
- Régebben általában tavaszi árpát vetettek, ami alá egy szántást végeztek. Ha a föld nagyon gazos volt, akkor is úgy szántottak, mint más alkalmakkor. Egy pár loval, egy ekével, általában egy nap alatt szántottak föl a katasztrális hold földet.
- 31.a. A felszántott tarlónak vagy ugarnak a gyűjtés helyén nem volt külön neve. Szántó földnek hívták.
32. gyeptörés az a folyamat, amikor a legelőt vagy rétet/szűzföldet/ először felszántják.
- 32.a. Sekélyen való szántás.
A Tarlóhántás általában sekély szántás, és a vetőszántás szintén a sekélyen való szántások közé tartozik. A tarlóhántást azért végezték sekélyen, hogy a leszántott növénymaradványok ne kerüljenek nagyon mélyre, hanem a felső talajréteget javítsák.
A vetőszántás szintén azért végezték sekélyen, hogy lehetőleg üllepedett földbe kerüljön a mag, mert ez előnyös a gyökérzet fejlődése szempontjából.
- 32.b. A szántásnak van arra utaló kifejezése, hogy mit vetnek a földbe. Általában a kapásnövények alá / krumpli, kukorica, répa / mélyebben meg kell a földet szántani, mert ezek a növények a lazább talajt kedvelik. Ennek alapján megkülönböztetnek pl. krumpli alá szántást, kukorica alá szántást és répa alá szántást.
- 33.-34. Összeszántás, szétszántás. Az egymást követő szántásoknál a szántási módokat választották. Ha az első szántás széjjel történt, akkor a következő összeszántás lett. A folyamatot azért kellett ismételni, mert pl. ha mindig

összeszántottak volna ,akkor a fölterület kimagasodott volna, a szelén pedig megállt volna a víz.

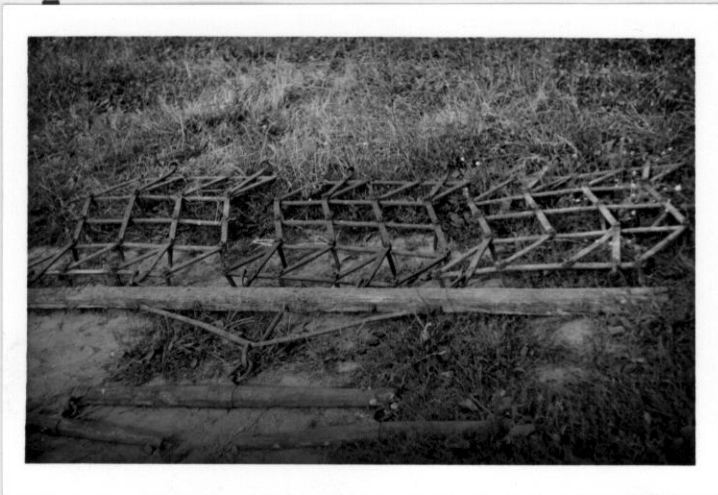
- 34.a. Ha nem változtatnák az első és a második szántási módot akkor egy csupasz nyílás barázda maradna, a folytonos szétszántás miatt.
- 34.b. Ugyanigy , a többszöri összeszántás eredményeként egy domb emelkedne ki a földből.
35. A gyűjtés területén ezt a módot széjjelszántásnak hívták.
36. A faluban mindkét szántási mód ismert volt.
37. Az a keskeny árokféle , ami szántás alkalmával az eke után marad,barázda.
- 37.a. Azt a földdarabot amire ráborul a föld ,de nincs felszántva vakbarázdának nevezik,
- 37.b. A makház szót a gyűjtés területén nem ismerték.
- 37.c. Mikor a földön szántás után egyenelenségek vannak,azt simitó boroná-
zással teszik egyenletessé.
A faluban a serényes és kunyhós szó nem ismert.
38. A szántás azon szakaszának,mikor a gazda oda-vissza végigszántja a földet,
fordulónak nevezik.
- 38.a. Mikor a gazda szántáskor a táblán körbe megy,egy-egy fordul.
- 38.b. Mikor a gazda a táblát egyszer,hosszában végigszántja, akkor egy félfor-
dulót tett meg.
- 38.c. Az a vékony földsáv,amit az eke egyszer elfordít egy ekefordítás.
- 38.d. Mikor a gazda a táblán hosszában egyszer végigszántott,egy ekefordítást
haladt.
39. Olyan szántás,mikor a gazda 3-4- szakaszban végzi az összeszántást vagy
szétszántást a gyűjtés területén nem volt, mert 1-2 holdas földek voltak
csak a parasztek tulajdonában.
- 40.40.a. A tábla két végén elmaradó földrész neve dülő . Mikor a gazda fölszántja,
azt mondják rá, bedőlözött.

- 40.b. A dülőre jut kifejezést akkor szokták használni, ha valami hosszabb rita után a felek megegyeznek. Vagyis ugyan úgy, mint a szántásnál, mikor a szántás a dülőzéssel befejeződött.
- 41.41.a. Bakhátas szántás a gyűjtés területén nem volt ismert.
- 41.b. Bakhát a szőlőművelésben a két szőlősor közbe eső felhuzódott földet jelent
- 42.42.a.,42.b.,42.c.,42.d.,42.e.,42.f.,A gyűjtés területén a bakhátas szántási mód nem volt használatos.
43. A szántás közben összetapadt földdarab neve : hant.
- 43.a. Az akkora földdarabnak, amekkorát a kutya után szoktak dosni, szintén hant a neve.
- 43.b. Rög a neve annak az egészen nagy földdarabnak , ami szántás közben összetapad.
44. Ha a szántásban nagy összeragadt földdarabok vannak, arra azt mondja a gazda, rögös a föld .
45. Ha a nedves földet fölszántották, s utána a rögök összetapadnak, arra azt szokták mondani, hogy szalonnás a szántás .
- 45.a. A feszlik szót a gyűjtés területén nem ismerték.
- 46.46.a. Az ekéhez és a szántáshoz fűződő hiedelmek és szokások
A gyűjtés területén az ekéhez és a szántáshoz fűződő hiedelmeket vagy szokásokat nem ismerték.

IV. EGYÉB TALAJMŰVELŐ ESZKÖZÖK :

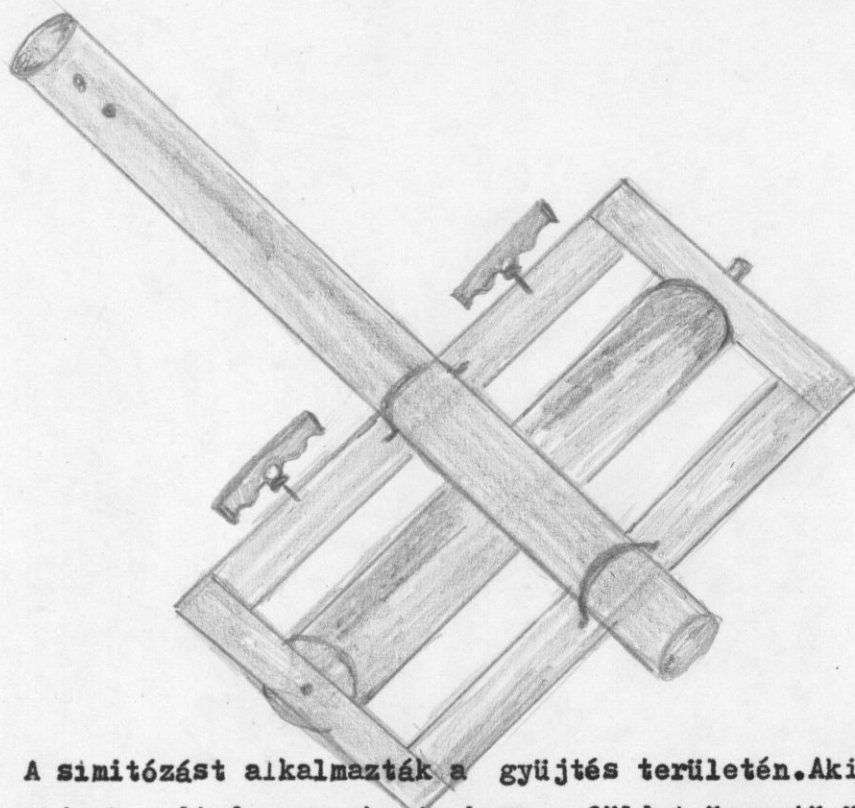
BORONA , HENGER

1. Ha vetés előtt közvetlen nem volt olyan esős időjárás, hogy megfelelő magágyat lehetett volna készíteni, akkor előfordult, hogy a hantokat kapával verték szét. Ezt a műveletet nevezték rögtörésnek.
2. Szántás, vetés után, a rögöket boronával törik szét . A boronának két fajtája van , a vasborona, amit szántás után használnak, és a magtakaró borona, amit vetés után alkalmaznak.
A szántás után a nehezebb boronát használták, hogy a talajt jól megmunkálják vele. Vetés után pedig a könnyebb, sűrűbb boronát használták, hogy már ne szagassa föl a földet.

- 2.a. Tövis vagy túskeboronát vetés után használtak, de főleg az aprómagvak /lucerna, lóhere/ vetése után. Vetés után azért használták a túskeboronát, hogy az apró magokat közvetlen eltakarják földdel, de ne nagy mennyiségű föld kerüljön rá.
A túskeboronát tuskés ágakból / könyekből/, fákából állították össze.
- 2.b. A lakosság a fogasboronát mezőgazdasági üzletekben vásárolták. Itt, a gyűjtés területén jobbra a vasboronát ismerték, és régebben használtak még fagöröndőben vasfogas boronát is.
- 2.c. A gyűjtés területén nem található fafogu borona.
3. A boronál és fogasol származékokat a faluban használták. Mikor a földet fölshántották és a boronával végighaladtak rajta, azt mondták rá: elboronálta a gazda a földjét, Tavasszal, mikor a rétet vagy a lucerna földet a boronával megboronálták, akkor azt mondták rá, megfogasolták a földet.
4. Arra a talajféleségre, mikor a föld részei nem tapadtak össze, a gyűjtés területén nem volt külön szó.
5. Annak a talajjavító eszköznek, amivel a hantós földet lesimitják henger a neve.
Kukorica-vetés után szoktak általában hengert használni.
- 5.a. A hengert kb. azóta használják, mióta a vasekét.
- 5.b. A hengert volt aki saját maga készítette, vagy ács vagy bognár kisiparossal készítette el.
- 5.c. A henger típusai: sima henger, szöges henger, gyűrűs henger. Szöges és gyűrűshengert általában akkor használták, mikor nagyon hantós földet kellett megmunkálni.

6. A simitózást alkalmazták a gyűjtés területén. Akinek nem volt hengere, vagy akinek volt, de nem akarta, hogy a földet összetömörítse, az a simitózást használta.

A szekér oldalát levették, löcskarikákba vékony láncsal összekötötték a kisafát. Erre ráállt a gazda, és így simította a földet.

V. A GABONAFELÉK VETÉSE BORONALÁSA, HENGERELÉS

1. A búzát, rozst, ősziárpát ősszel vetették. A buza és a rozsa előtt is káposztát vetettek, és utána szintén.
2. Jó vetőmag az, amelyik tiszta, érett, jó csirázó képességű, egészséges. A jó vetőmagot úgy választották ki, hogy a törött, apró szemektől és a gyommagvaktól megtisztították. / Ezt a műveletet trielezessel végezték. / A triel olyan készülék, amelyben különböző rostok helyezkedtek el. A készülék fogása választotta ki, a megfelelő magot.
- 2.a. A vetőmagot általában padláson tárolták, szelős, száraz helyeken.
- 2.b. A vetőmag előkészítése nem igényelt különös munkát, mert a trielezés megkönnyítette azt.
3. Mikor a gazda a magot a földbe szórja, vet.
- 3.a. Ha egy gazdára azt mondják, hogy bevetette a földjét, akkor tudták, hogy a vetési munkálatokat teljesen befejezte. Ha azt mondták pl., hogy a gazda elvetette a káposzta-magot, akkor az csak arra a magra vonatkozott, és nem azt jelentette, hogy az egész földje káposztamaggal van bevetve.
4. Az előbb jelzett művelet neve vetés.

- 4.a. A vetés szó jelentette a kikelt, gabonával teli földet is. Amikor már kikeltek a növények, és a gazda megnézte azt, azt mondta rá, hogy szépen zöldell ez a vetés, vagy: rosszul ~~kékerült~~ ez a vetés.

A K E Z Z E L V A L O V E T É S

- 5.6. Vászon asztalterítő egyik végét a gazda a nyakába köti, a másik végét elől összefogja, és ebbe beleöntik az egy-két véka búzát. A vető elindul a föld végéről, belemarkol a magba majd kinyújtott karral, széles karmozdulatokkal elszórja a magot. Közben az ujjait szétnyitja. Minden egy lépés után egyszer vet. A vető ember a szélnek háttal áll, szél után vet.
- 5.a.5.c. A felülvetést ritkán használták, leginkább csak akkor alkalmazták, ha pl. tavasszal a földet elvetették lucernával vagy lóherevel, utána használták a felülvetés árpával vagy rozssal. Tehát a lucernára vagy lóherére rávetettek. Ezt azért csinálták, hogy a talaj gyomosodását megakadályozzák, és a kikelő lucernát a felülvetés megvédje. Ez természetesen nem hagyták beérni, hanem a főnövény megfelelő nagyságát elérve lekaszálták. Utána a főnövény kihajtott és gyommentesen fejlődött.
- 5.b. Az alulvetést a gyűjtés területén nem nagyon használták, csak sűrű kukoricát / csalamádét / vetettek így, majd sikéren leszántották. Ha az alulvetést alkalmazták volna, akkor a szántás során a vetés egyenletlen lett volna, sok mag került volna egy helyre.
- 5.d. Általában abroszt formáltak kötény alakjára, de volt olyan gazda is, aki vetőkötényt használt.

6.a., 6.b., 6.c., 6.d., A fent jelzett pontokban lévő műveletekhez nincs külön szó.

7. Az területet, amit a gazda egyszeri halgással bevett előnek nevezték. Félelőt akkor alkalmaztak, mikor a vetés befejezésénél már nem maradt egy egész elő, csak egy fél. A félelő vetése úgy történik, hogy a gazda nem vet olyan széles karmozdulatokkal.
8. Mikor a gazda az egyenlőtlenül bevetett területet pótlólag megszórja, utánvet.

A G E P P E L V A L O V E T É S

9. A parasztok a vetőgép használatára kb. az 1920-as 1930-as években tértek rá.
- 9.a. A paraszti gazdaságokban vetőgépet használtak.

9.b.

9.c. A gazda befogta a lovakat a vetőgép elé, a lohajtó fogata a vetőgép rudját, és ezzel elindította a vetést. A gép után ment egy személy aki figyelt, nehogy elakadjon a szem a vetőgép csövében. Mikor a föld végére kiértek, egy kiemelőkart megnyomott a gazda a vetőgépen s azzal felemelte a csöveket a földtől. Ezután visszafordultak a következő menetre, és az előző sor mellé. Ekkor a gazda leeresztette a kart, a csövek a földbe süllyedtek, és elindult a gép, mert most már a földbe tette a vetőmagot.

2.sor.: Ezen a soron, a vetőgép kiskerekét az előző sor nagykerék / hátsókerék/ nyomában kellett vezetni. Így nem lesz nézágos a vetés sora, a magok egyenletesen helyezkednek el a földben.

10. A vetés után, hogy a magok földbe kerüljenek, a gazda elboronálja a földet.

10.a. Ennek a műveletnek a neve elboronálás.

11. Ha a boronálás után a gazda még simítani akarja a földet, akkor hengerezi azt.

12. - 12.c. A vetéshez, boronáláshoz, hengerezéshez fűződő hiedelmek és szokások.

12.c. Krumpli rakásakor a legöregebb vető lehemperedett a földre, hogy olyan öreg szemek legyenek a termésben, mintkém ő maga.

VI. A VETESTŐL AZ ARATÁSIG

A VETÉS GONDOZÁSA, VÉDÉSE

1. Mikor az elvetett mag kibujik a földből, azt mondják rá, kel a vetés.

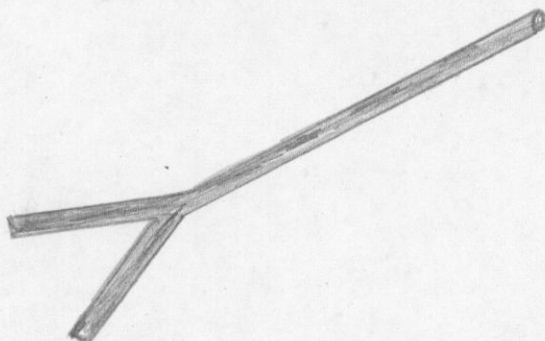
2. A vetés-ek védelme :

Hogy a varjak vagy egyéb madarak a vetést ki ne egyék, a parasztemberek az elvetett területre fából ember alakot formáltak. Ezt felöltöztették, kabátot, kalapot adtak rá, s ezt az alakot tüzték ki az elvetett területre.

A madárijesztő aztán elriasztotta onnan, az arra látogató madarakat.

3. A vetés legeltetése, megjárata
Ha a vetés nagyon buján fejlődött, volt rá eset, hogy legejtetéssel gyéríteni kellett, hogy ki ne páljon.
4. Ha a tél folyamán kevés hó esett, és száraz fagyok voltak, tavasszal a vetéseket hengerezték, hogy a talaj felfagyását megfelelően tömitsék. Mikor nagy havas telek voltak, és a sok hó a vetések talaját megettönte vagy nagyon gyomos volt a vetés, akkor tavaszi fogasolással segítettek rajt. A talajt meglazította, és a gyomok egy részét kiszaggatta.
5. Védekezés a tavaszi fagyok ellen.
A tavaszi fagyok ellen a paraszti gazdaságokban szoktak vélekezni. Száraz istállótrágyát kisebb csomókban elraktak, a terület körül, és amikor az idő kivánta, a fagyveszély ellen hajnalban a kupacokat meggyújtották. Szalmaterítés t a gyűjtés területén nem alkalmaztak, mert igen munkaigényes tevékenység volt.
- 5.a. Nagyon hideg teleken, mikor nem volt hótakaró, a vetések nagyrésze kifagyott a vetések tavasszal elgyomosodtak, s abban az esztendőben általában gyenge termést takarítottak be. Azert örültek a gazdák, ha telen nagy hó volt, mert egyrészt megvédte a vetéseket a fagyástól, másrészt a talaj nedveségét is biztosította.
6. A határjárás - a gyűjtés területén nem volt szokásban, mert a földek a faluhoz közel helyezkedtek el, s így a gazda mindig láthatta a földjét.
- 6.a. A gazda egy deszkalapot készített, amire ráírták, hogy: TILOS AZ UT! Ha valaki arra tévedt, azt megbüntették. Községi bírók ítékeztek felelte, a többszöri elkövetés után. Első alkalommal csak figyelmeztetésben részesült az aki a tilos után áthaladt.
- 6.b. Vasárnapi buzaszenteléskor a szentmise után a hívők kimentek a községhez legközelebb eső buzaföldre. Itt a pap imádságot mondott, minden égtáj felé fordulva, külön-külön. Az imádságban kérte az urat, hogy áldja meg a vetést, és bőséges termést adjon. Az imát a pap latinul mondta. Ezután szentelvízzel megszentelte a vetést, s ezzel befejeződött a buzaszentelési körmenet. Az ott lévő hívek mindegyike vett egy-két szál buzát, amit aztán a gazdák kalapjuk mellé tűztek.
7. A gazda a buzát sásolja. A sásolás azonban nálunk nem volt szokásban, mert nem volt olyan dus a buzavetés.
8. Tavasszal vetették árpában tüskét lehetett találni./ Ez a kaktuszhoz hasonló gyomnövény./ Ilyenkor a család kimegy a földre, és böködővassal a túske tövét kiböki.

Böködővas :

A búzában a konkolyozásra nem volt szükség, mert triölözés miatt csak a búzaszemek kerültek a földre. Amíg ez nem jött szokásba, addig a konkolyt ki kellett húzni.

9. A kukorica tövét a gyűjtés területén nem szedték össze, hanem leszántották.
10. Azt a műveletet, amikor a buza között mótt rozsféjeket levágják rozsféjvágásnak nevezik. A gazda kb. 1-2 m. szélességen végig ment a búzatáblán, és a rozsféjeket levágta.
11. Az a betegség, amikor a búzának a szeme megfeketedik a gabonaüszög. Ekkor a búzaszem nem fejlődik ki, a búza üszkös.
- 11.a. Az üszök ellen csávázással védekeznek.
Régen rézgálic oldattal szokták a búzát csávázni. A rézgálic oldatban egy kis meszet is tettek, ebbe az oldatba belekeverik a búzát, majd elvetik. Manapság már megfelelő vegyszerekkel végzik el ezt a műveletet.
12. Mikor a buza levélén vörösesbarna foltok keletkeznek, akkor azt mondják rá, rozsdás a buza.
- 12.a. A harmathuzást a gyűjtés területén nem ismerték.
13. A rozskalászban lévő fekete-barnás szemek neve anyarozs. Ha a vetésben aránylag sok anyarozst lehetett találni, akkor a gazda általában a gyerekekkel összegyűjtette, és eladta gyógynövénygyűjtőknek, mivel gyógyszert készítettek belőle.
Az anyarozst 1946 és 1956 között mesterségesen is termesztették. A kisgazdaságok szerződést kötöttek a gyógynövénytermelő vállalattal anyarozs termesztésre.